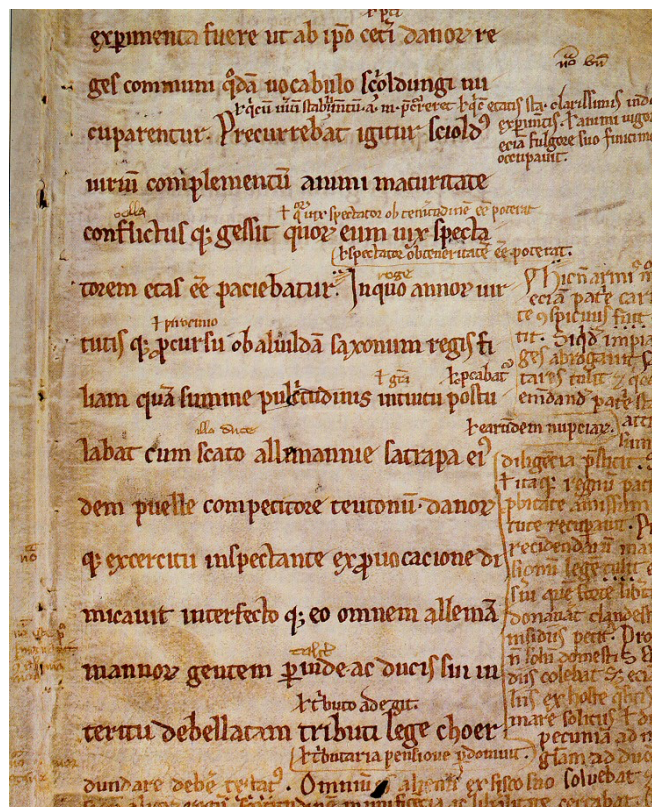

Muinaisten kuninkaiden lähteillä – Keskiajan kirjallisuudesta tehtyjen tulkintojen ongelmia

Reima Välimäki

Edellinen kirjoitukseni [sisäinen linkki] esitteli Turun yliopiston Pseudohistoria-tutkimusprojektin. Tässä artikkelissa käyn läpi muutaman esimerkin kautta yhtä keskeistä Suomen muinaisiin kuninkaisiin liitettyä pseudohistoriallista väitettä: että skandinaaviset kirjalliset lähteet olisivat vielä 1200-luvulla yleisesti tuntenet ja jopa ihailleet Suomen kuninkaita. Keskityn nimenomaan kirjallisten lähteiden käyttöön, en usein yhdessä niiden kanssa esiintyviin arkeologisiin, kielitieteellisiin ja etymologisiin tai geenitutkimukseen perustuviin väitteisiin.

Muinaisia kuninkaita koskevassa keskustelussa nostetaan todisteina esiin useimmiten saagakirjallisuus ja keskiajan historiankirjoitus. Esimerkiksi **Arto Pölläsen** jo vuonna 2001 Kaltiolehdessä ja sen verkkoversiossa ilmestynyt artikkeli ”Olivatko viikinkikuninkaat suomalaisia?” toteaa: ”*Millainen Suomi on todellisuudessa ollut ennen Ruotsin valtaan joutumistaan? Niin, saagojen ja muunkin germaanisen kirjallisuuden, kuten Widsith 600-luvulla ja Saxo Grammaticus 1190-luvulla, mukaan Suomi ei ollutkaan järjestäytymätön barbaarimaa, vaan suunnilleen samantasoinen "valtakunta" kuninkaineen kuin skandinaavienkin vastaavat.*”

Saxo Grammaticuksen Gesta Danorum alkusivu. Kuva: Wikimedia Commons.

Myös toinen vaikutusvaltainen kuninkaiden näennäishistoria, tuntemattoman tekijän ”*Suomen kuninkaat norjalais-islantilaisten saagojen mukaan*” (2007) antaa samankaltaisen kuvan. Kirjoittaja listaa jälleen lähteinä saagat ja Saxon ja esittää saman tulkinnan keskiaikaisten lähteiden Suomi-

kuvasta: ”*vanhat historioitsijat mainitsivat Suomen yleensä valtakuntana, mutta 1600-luvun jälkeen tapahtui Ruotsista alkaen muutos. Historiaa alettiin kirjoittaa uudelleen sen hetken valtapoliittisten tarpeiden mukaiseksi.*” Vaikka molemmat tekstit ovat internetin mittapuulla ikivanhoja, ne ovat muinaiset kuninkaat -keskustelun avaintekstejä, jotka putkahtelevat toistuvasti esiin. Myöhempiä keskustelupalstojen kommentteja on helppo johtaa näihin artikkeleihin. Vain joitakin esimerkkejä mainitakseni: Suomi24-foorumin ketjussa ”*Suomen kuninkaat historioitsijoiden mukaan*” (2013–2014) nimimerkki ”*Viikinki aiheesta*” lainaa tuntemattoman tekijän artikkelia, tosin lähdetään yksilöimättä. Sekä Pölläsen että tuntemattoman tekijän artikkeli listataan linkeissä, joita suositeltiin Hommaforumin ”*Suomen esikristillinen historia*” -ketjussa 24.6.2013 julkaistussa viestissä, ja Pölläsen artikkelia lainataan vielä huhtikuussa 2019 alkaneessa Ylilaudan ”*Karjalaisten nimen synty*” -langassa.

Pölläsen ja tuntemattoman tekijän artikkelit ovat kiinnostavia siksi, että ne välttävät räikeimmän lähdekriittisen virheen: kumpikaan kirjoittaja ei väitä, että saagat kuvaisivat suoraan historiallisia henkilöitä, vaan myöntävät, että kyse on myyttisestä traditiosta, jossa heidän mukaansa on kuitenkin historiallisen totuuden ydin. Tätä totuutta perustelee väite siitä, että Suomen kuninkaat olisivat olleet skandinaavien parissa yleistä tietoa. Tuntemattoman tekijän sanoin: ”*Kuninkaallisten sukujen suomalaiset esi-isät olivat siis ilmeisimmin senaikaisen rahvaan historiantäsitelmän mukaan todella olleet olemassa, ja hallinneet Norjaa ja pohjolaa.*”

Väitteidensä tueksi kirjoittajat esittävät koko joukon saagoja ja kuninkaiden nimiä, tosin välillä saagoja ja niiden kirjoittajia sekoittaen. **Sirpa Aalto** ja **Harri Hihnala** (2017) ovat käyneet läpi näiden kirjoitusten keskeisimpiä ongelmia saagalähteiden käytössä, joten valaisen tässä kirjoituksessa ensisijaisesti sitä, miten pseudohistorioissa esiintyvä lähdekokonaisuus on ylipäättään syntynyt.

Sen paremmin tuntematon tekijä kuin Pöllänen eivät nimittäin ole perustaneet kirjoituksiaan ensisijaisesti omaan lähdeyöhön, vaan taustalta on helppo löytää käännettyjä ja kommentoituja lähdekatkelmia. Tuntematon tekijä mainitsee, että ”*artikkelin innoituksena ja osin lähtökohtana oli toiminut historiantutkija **Martti Linnan** Helsingissä pienelle piirille pitämä esitelmä.*” Pöllänen puolestaan kertoo, että ”*Suomen ja Kainuun kuninkaan Fornjotrin (=Muinaisjuutti, Vanha Jotuni) sukuluettelo on esitetty täyteläisimpänä Orkneyinga-saagan johdannossa, ns. Fundinn Noregrissa (=Norjan löytäminen), joka on suomennettu **Kyösti Julkun** kirjassa *Kvenland* sekä [Johannes] **Messeniuksen** *Suomen, Liivinmaan ja Kuurinmaan vaiheita* -kirjassa.*”

Messeniuksen kirja viittaa tässä Martti Linnan, **Jorma Lagerstedtin** ja **Erkki Palménin** vuonna 1988 julkaisemaan käännökseen *Scondia Illustratan*-kymmenennestä kirjasta, eli ”*Chronologia Finnonum, Livonum, et Curlandorum*”. Samassa julkaisussa on käännetty myös hieman myöhempi, 1600-luvun jälkipuoliskolla kirjoitettu anonyymi latinankielinen ”*Suomen kronikka*”. Hankkeen puuhamiehenä oli ja johdannoista ja kommentaareista vastasi samainen Martti Linna, jonka esitelmään tuntematon tekijä kertoo pohjanneen oman artikkelinsa muinaiskuninkaista. Linnan esitelmän todennäköisestä sisällöstä saa hyvän käsityksen kuuntelemalla hänen Ylille vuonna 1988 tekemänsä [radio-ohjelma](#).

EX
JOHANNIS MESSENI
SCONDI
ILLUSTRATA,
TOMUS X.

SCONDI
CHRONOLOGIA DE REBUS VENEDARUM BOREALIUM,
ad Scandiam jure pertinentium,
FINNONUM, LIVONUM, ET CURLANDORUM,
ab ipso ferme orbis diluvio,
ad annum CHRISTI MDCXXVIII.
getis.

STOCKHOLMÆ,
Typis OLAVI ENÆI, ANNO CHRISTI MDCCIII

Johannes Messenius, *Scandia illustrata* kymmenennen kirjan kansilehti. Valmistunut 1628/1636, painettu 1703.

Kyseinen Messenius-käännös ja Linnan 1980–1990-luvun esitelmät ovat olennaisia lähteitä Suomen muinaisten kuninkaiden internetajan pseudohistorioille (Koskinen 2015, luku 4; Aalto & Hihnala 2017, 11–12). Tähän on kaksi syytä. Ensinnäkin, käännetyt 1600-luvun tekstit ovat ensimmäisiä yhtenäisiä esityksiä Suomen muinaisista kuninkaista. Erityisesti anonyymissa ”*Suomen kronikassa*” ne ovat keskiössä, ja tekijä listaa kaiken kaikkiaan 15 Suomen kuningasta ennen Ruotsin vallan aikaa. Messenius ja ”*Suomen kronikka*” vilahtavatkin tämän tästä todisteina Suomen omista kuninkaista.

Toinen syy on vielä merkittävämpi. Linna oli selvästi itse vakuuttunut siitä, että Messeniuksen ja ”*Suomen kronikan*” kirjoittajan historiakuvan ja lähteiden takana on historiallinen totuus. Johdannossa hän kirjoittaa: ”*Messeniuksen ansiona onkin huomion kiinnittäminen paitsi Saxon, myös skandinaavisen saaga-aineiston Suomea koskeviin kohtiin. Noissa kertomuksissa, joista useimmat ovat saaneet kirjallisen asun viimeistään 1200-luvulla, kuva Suomesta muinaisena kuningaskuntana on yhtenäinen ja selkeä. Tuon kuvan Messenius välittää meille, tosin vaillinaisena, hämärtyneenä ja mielivaltaisesti ajoitettuna.*” (Linna, Lagerstedt & Palmén 1988, 29)

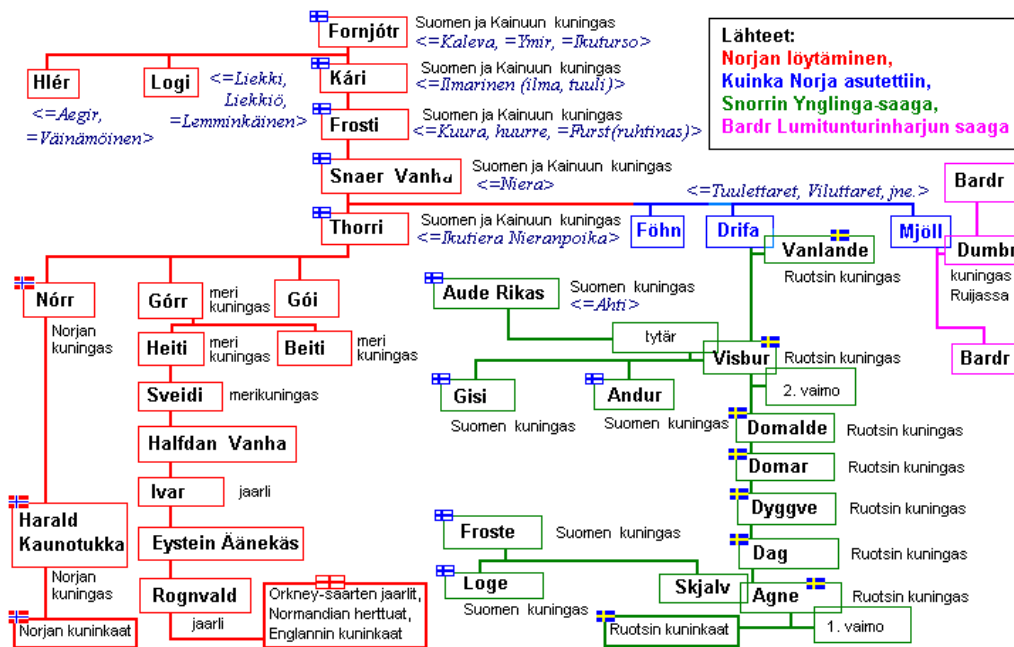
Linna työryhmineen ei tyytynyt tähän toteamaan, vaan halusi tarjota lukijoille mielestään yhtenäisen ja selkeän kuvan. Kirjan liiteosaan (165–180) on käännetty ja kommentoitu 1600-luvun historioitsijoiden käyttämiä keskiaikaisia lähteitä, jotka Linnan tulkinnassa kertovat Suomen muinaisista vallanpitäjistä. Katkelmat ovat teoksista:

- Saxo Grammaticus, Tanskan Historia (*Gesta Danorum*)
- Orkney-saarten jaarlien saaga (*Orkneyinga saga*), Norjan löytäminen (*Fundinn Noregr*)
- Snorri Sturlason, Ynglingasaaga (*Ynglinga saga*)
- Bardr Lumitunturiharjun saaga (*Bárdar saga Snaefellsáss*)

Kun tähän listaan lisää Kyösti Julkun *Kvenland – Kainuunmaa* -kirjassa kääntämän *Egillin, Kalju-Grimrinpojan saagan* katkelman (Julku 1986, 72–76), jossa mainitaan Kvenlandin kuningas

Faravið, koossa on valtaosa siitä kirjallisesta lähdekaanonista, johon väitteet Suomen muinaisista kuninkaista perustetaan. Myös tämän artikkelin alussa Arto Pölläsen lainauksessa mainittu anglosaksinen teksti *Widsith* on listattu Linnan ja työryhmän liiteosassa (s. 166).

Tässä kohtaa lukija voi jo ajatella, että miksei tämä lähdeluettelo sitten vakuuta tutkijoiden enemmistöä, miksi Suomen muinaisia kuninkaita pidetään myyttisinä tai pseudohistoriallisina rakennelmina. Ensimmäinen syy liittyy siihen, miten keskiajan kirjallisuutta ylipäätään voi tulkita: fiktiona, joka ensisijaisesti kertoo kirjoittamisajankohtansa käsityksistä, ei niinkään kuvaamastaan kaukaisesta menneisyydestä. Kukaan ei kiistä, etteikö saagoissa mainittaisi ajoittain ”finnien” tai ”kveenien” päälliköitä, joita osaa kutsutaan kuninkaiksi. Esimerkiksi *Egillin saagan* Faraviðia ei voi suoraan pitää historiallisena henkilönä, mutta hänen liittoutumisensa norjalaisen päällikön Thórolfin kanssa karjalaisia vastaan voi hyvin olla kirjallisen muodon saanut kokemus skandinaavisten ja suomalais-ugrilaisten soturijoukkojen keskinäisistä liitoista ja konflikteista (Heininen, Ahola & Frog 2014, 303). Sen sijaan usein mainittu Fornjótr ja hänestä alkava kuninkaiden suku *Orkneyinga sagan* johdannossa on puhtaasti myyttien, jumalten ja jättiläisten maailmaan sijoittuva alkuperäkertomus, jonka tarkoitus on ollut luoda Orkneyn jaarleille Norjan kuninkaiden kanssa kilpaileva sukupuu (Aalto & Hihnala 2017, 10).

Verkossa kiertävä Suomen kuninkaiden sukupuu, joka on vain vähän muokattu versio Linnan Messenius-käännöksen liitteessä (Linna, Lagerstedt & Palmén 1988, 180) julkaisemasta Fornjótrin sukutaulusta. Tekijä tuntematon, lähde Iorbock.com.

Toinen syy on, että isolla osalla Suomen kuninkaiksi Linnan työryhmän käännöksissä ja sittemmin verkkokeskusteluissa tulkituista hahmoilla ei ole mitään tekemistä suomalaisten kanssa, sikäli kun tällä tarkoitetaan viikinki- ja keskiajan Länsi- ja Etelä-Suomen suomenkielistä väestöä. Norjalaisten, islantilaisten tai tanskalaisten lähteiden *finnar* tai latinankielinen *finni* ei sanan myöhemmästä merkityksestä huolimatta viittaa ensisijaisesti suomalaisiin vaan saamelaisiin, joita islantilaiset ja norjalaiset kohtasivat Norjan pohjoisosissa. Saagoja tutkinut historioitsija Sirpa Aalto on todennut, että vain muutamassa saagalähteessä *finnar* tarkoittaa todennäköisesti länsisuomalaisia: hyvin tunnettu *Ólafs saga helga* (Olavi Pyhän saaga) *Heimskringlassa* kertoo Olavin epäonnistuneesta ryöstöretkestä Itämerelle ja Suomeen (*Finnland*). Suomalaisista käytetään siinä sanaa *finnar*, ja heidät kuvataan samanlaisina pakanoina ja noitina kuin saamelaiset. *Ynglinga sagan* maininnat ruotsalaisten sotaretkistä Finnlandiin kuvaavat todennäköisesti svealaisten ja

länsisuomalaisten konflikteja, jälleen kaukaisessa, myyttisessä menneisyydessä (Aalto 2015, 211–213). Näissä kohtaamisissa ei ylistetä suomalaisten mahtavia kuninkaita, vaan suomalaiset edustavat vierasta ja outoa pakanallisuutta.

Kun Martti Linna työryhmineen 1980-luvulla käänsi saagalähteitä Messenius-käännöksensä liitteiksi, suomalainen tutkimus oli hyvin perillä sekä *finnar*-sanana merkityksistä että saagojen Suomen kuninkaiden sijoittumisesta muinaisten myyttien maailmaan (ks. esim. Gallén 1984). Linna ottaakin tietoisesti irti tähän traditioon:

”Perinteinen käsitys, jonka mukaan finnakonungr tarkoittaa saamelaiskuningasta, kaipaa tarkistamista. Tuskinpa näet muinaisskandinaavit ovat kuvitelleet harvalukuisen, satojen tuhansien neliökilometrien alalle levittäytyneen metsästäjäkansan muodostaneen valtiota, jota olisi hallinnut kuningas. Yhtä epätodennäköinen on ajatus, että he olisivat uskoneet saamelaisilla olleen korkeasteisia sepäntaitoja tai loistoaseita, jotka nykyaikaisen arkeologisen tiedon valossa tuntuvat jokseenkin mahdottomilta.” (Linna, Lagerstedt & Palmén 1988, 165)

Tämä tulkinta kuvastaa ennen kaikkea kirjoittajan suomalaista kolonialistista asennetta saamelaisiin ja Lappiin. Se on kyvyttömyyttä myöntää, että saamelaiset olisivat voineet olla saagojen kirjoittajille tutumpi ja merkittävämpi toimijoita kuin suomalaiset. Tämä saamelaisten vähättely on valitettavasti edelleen läsnä verkon pseudohistorioissa. Keskiajan norjalaisten ja islantilaisten näkökulmasta kanssakäyminen Lapin saamelaisten kanssa oli kuitenkin verrattain tuttua, Lounais-Suomi tai Häme kaukaisia ja tuntemattomia.

Pohjoisen Fennoskandian asukkaita kuvattuna Olaus Magnuksen Pohjoisten kansojen historia -teoksessa (1555). Kuva: Wikimedia Commons.

Entä sitten Saxo Grammaticus, jonka väitetään kuvanneen Suomen kuninkaita? Saxoon vedotaan keskustelussa nimenomaan historioitsijana. Yllä mainittu Suomi24-foorumin ketju ”Suomen kuninkaat historioitsijoiden mukaan” alkaa nimimerkin ”Historia uusiksi” viestillä: ”Vuoteen 1208 mennessä tanskalainen historioitsija Saxo Grammaticus kirjoitti kronikan *Gesta Danorum*, joka tunnustetaan yleisesti Tanskan, Viron ja Latvian tärkeimmäksi varhaiseksi historialliseksi teokseksi. Teos kertoo myös monista Suomen varhaisista kuninkaista ja mainitsee mm. kuningas Sumblen, jonka tyttäreeseen Signeen Tanskan tai Ruotsin kuningas Gram ihastui. Signe oli kuitenkin luvattu liittoon Saksin kuninkaalle Henrikille.”

Saxon historiategos on kiistämättä tärkeimpiä Itämeren alueen keskiajan historian kertovia lähteitä ja keskiajan latinankielisen kirjallisuuden mestariteos. Muinaisten kuninkaiden osalta sen tulkinnassa tehdään kuitenkin samat virheet kuin saagojen luennassa. Lisäksi verkkokeskustelujen virhetulkinnat johtavat jälleen Linnan ja työryhmän Messenius-käännöksen liitteisiin.

Ensimmäinen tulkinnan virhe on kyvyttömyys tai haluttomuus tehdä eroa teokseen sisällytettyjen muinaisten sankaritarujen ja lähihistorian välillä. Saxon *Gesta Danorum* oli nimittäin tanskalaista propagandaa. Sen tarkoituksena oli osoittaa Tanskan olevan Pohjolan uusi Rooma, jolla oli tehtävä Itämeren valloittajana ja käännättäjänä (ks. esim. Foerster 2016, 47–50). Tätä varten Tanskalle ja sen kuninkaille piti kirjoittaa mahdollisimman pitkä historia. Saxon teoksen kuudestatoista kirjasta ensimmäiset kahdeksan sijoittuu myyttiseen pakanalliseen menneisyyteen, siirtymä kristilliseen aikaan tapahtuu vasta yhdeksännessä kirjassa. ”Finnit” ja heidän johtajansa esiintyvät tanskalaisten sankareiden vastustajina näissä ensimmäisessä yhdeksässä kirjassa, jotka ovat Saxon luova yhdistelmä tuntemia runoja, taruja, klassista ja keskiaikaista kirjallisuutta ja omaa tarinaniskentää. Jälkimaailmalle Saxon sankareista tunnetuin on III kirjan prinssi Amleth, tutumpi Shakespearen Hamletina.

Vielä tärkeämpi on huomata, että myös Saxon ”finnit”, kuten yllä mainittu Sumblus (*Gesta Danorum*, I.iv.15–17), ovat jälleen pohjoisen Fennoskandian saamelaisia. Näin siitä huolimatta, että Linna ja työryhmä ovat väkisin yrittäneet tulkita ”finnien ja bjarmien” ruhtinaan Guson (III.ii.8) sekä Bjarmian kuninkaan Egtheruksen ja Finnmarkin kuninkaan Thengilluksen (V.xiii.1) samoin kuin Finnmarkin ruhtinaan Matulluksen (IX.iv.23) viittavan Suomen ja Karjalan hallitsijoihin, joihin on yhdistynyt kuvauksia saamelaisista (Linna, Lagerstedt & Palmén 1988, 166, 170–172). Vaikka Saxon sankaritarujen maantiede on kaikkea muuta kuin tarkka, ja vaikka Bjarmian sijainti on ollut tutkimuksessa kiistanalainen (Koskela Vasaru 2014), ei ole kahta kysymystä, etteikö sekä Saxon että hänen lukijoidensa mielikuvissa Finnmark tarkoittaisi pohjoista Norjaa ja Bjarmia sijoittuisi jonnekin Kuolan niemimaan ja Vienanmeren tienoille. Luontevasti Etelä-Suomen asukkaisiin liitettävä hahmo Saxon historiassa on ainoastaan suomalainen merirosvo Egtherus Fynnensis, joka ahdisteli ruotsalaisia (*Gesta Danorum*, VII.ii.12).

Olaus Magnus, *Carta marina* (1539), yksityiskohta ”Tengillus Rex scrigfinorum” Kuningas Tengillus, jonka Olaus Magnus otti Saxon historiategoksesta, esiintyy myös tässä saamelaisten johtajana. Kuva: Wikimedia Commons.

Saxo itse paljastaa oman maailmankuvansa esipuheessaan. Hän antaa siinä kuvauksen Skandinavian maantieteestä, ja hänellä on suhteellisen tarkat tiedot Islannista. Hän kertoo, kuinka Ruotsin ja Norjan itäisissä (= pohjoisissa) osissa asuvat metsästävät ”*Skrit-Finni*”. Ruotsin itäpuolesta hän toteaa, että siellä on merta ja ”sen jälkeen idästä löytyy sekalainen joukko villedä heimoja” (”*Post quam ab ortu quoque multiplex diversitatis barbaricae consortio reperitur*”, *Gesta danorum*, praef.II.10). Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että Lounais-Suomi olisi ollut harvaan asuttua villien erämaata, vaan että tämä oli Saxon käsitys. Vaikka tanskalaiset olivat Saxon elinaikana aloittaneet ekspansion Baltiaan ja Suomenlahdelle, ei Saxon mentaalinen kartta ulottunut juuri Ruotsia ja nykyisen Liettuan ja Latvian rannikkoa kauemmas (Foerster 2016, 51–52). Missään nimessä Saxo ei kerro Suomen muinaisten kuninkaiden historiaa.

Yhteenvetona voi todeta, että sydänkeskijällä kirjoitetuissa tanskalaisissa, norjalaisissa ja islantilaisissa lähteissä ei ole mitään yhtenäistä ja jaettua kuvaa Suomesta muinaisena valtakuntana. Pikemminkin suomalaisten asumat seudut ovat läntisille skandinaaveille etäisiä ja tuntemattomia. Käsitys saagojen ja Saxon kuvaamista muinaiskuninkaista syntyi 1600-luvulla, kun gööttiläinen historiankirjoitus halusi jäljittää omalle kansalle mahdollisimman suuren ja vanhan historian. Martti Linna työryhmineen, ja Kainuun osalta tahollaan Kyösti Julku, yrittivät 1980-luvulla luoda tieteellisen pohjan tälle rakennelmalle. Tiedeyhteisö ei tulkintoja hyväksynyt, ja esimerkiksi Linna on myöhemmissä käännöshankkeissaan luopunut villedimmistä tulkinnoistaan (ks. Koskinen 2015, luku 4 & 7). 2000-luvulla nämä valikoivat, tarkoitushakuiset ja osin virheelliset käännökset ja kommentaarit, joilla kuitenkin on historiantutkijoiden antama auktoriteetti, ovat saaneet jälkielämän, kun niihin verkkokeskusteluissa on liitetty salaliitto Suomen muinaisten kuninkaiden historian peittelystä. Samalla on siirrytty villistä spekulatiosta pseudohistorian puolelle.

FT Reima Välimäki on tutkijatohtori Turun yliopiston ihmistieteiden tutkijakollegiumissa (TIAS). Hän on ”Muinaiset kuningaskunnat ja Venäjän perustajat: pseudohistoria ja historiapolitiikka 2000-luvun Suomessa” -projektin johtaja.

Verkkolähteet:

Blogikirjoitukset ja verkkosivut:

Tuntematon tekijä. [”Suomen kuninkaat norjalais-islantilaisten saagojen mukaan”](#) (2007) (viitattu 15.5.2020)

Pöllänen, Arto. [”Olivatko viikinkikuninkaat suomalaisia?”](#). *Kaltio* 57:4 (2001). (viitattu 15.5.2020)

Keskustelupalstat:

Hommaforum: [Suomen esikristillinen historia](#) (viitattu 15.5.2020)

Suomi24: [Suomen kuninkaat historioitsijoiden mukaan](#) (viitattu 15.5.2020)

Ylilauta: [Karjalaisten nimen synty](#) (viitattu 15.5.2020)

Kirjallisuus:

Aalto, Sirpa. ”The Finnar in Old Norse Sources”. Teoksessa *The Viking Age in Åland: Insights into Identity and Remnants of Culture*, toimittanut Joonas Ahola, Frog, ja Jenni Lucenius, 199–226. Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia. Humaniora 372. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2015.

Aalto, Sirpa, ja Harri Hihnala. ”[Saagat tuntevat Suomen kuninkaat](#)” – pseudohistoriallisesta kirjoittelusta Suomen muinaisuudesta”. *J@rgonia* 15, nro 29 (2017).

Foerster, Thomas. ”Imagining the Baltic: Mental Mapping in the Works of Adam of Bremen and Saxo Grammaticus, Eleventh – Thirteenth Centuries”. Teoksessa *Imagined Communities on the Baltic Rim, from the Eleventh to Fifteenth Centuries: From the Eleventh to Fifteenth Centuries*, toimittanut Wotjek Jezierski ja Lars Hermanson, 37–58. Crossing Boundaries: Turku Medieval and Early Modern Studies 4. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016.

Gallén, Jarl. ”Länsieurooppalaiset ja skandinaaviset Suomen esihistoriaa koskevat lähteet”. Teoksessa *Suomen väestön esihistorialliset juuret. Tvärminnen symposiumi 17.-19.1.1980*, 249–63. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 131. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1984.

Heininen, Lassi, Joonas Ahola, ja Frog. ”’Geopolitics’ of the Viking Age?” Teoksessa *Fibula, Fabula, Fact : The Viking Age in Finland*, toimittanut Frog, Joonas Ahola, ja Clive Tolley, 296–320. Helsinki: Finnish Literature Society / SKS, 2014.

Julku, Kyösti. *Kvenland - Kainuunmaa*. Studia Historica Septentrionalia 11. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen, 1986.

Koskela Vasaru, Mervi. ”Bjarmaland and Contacts in the Late-Prehistoric and Early-Medieval North”. Teoksessa *Fibula, Fabula, Fact : The Viking Age in Finland*, toimittanut Frog, Joonas Ahola, ja Clive Tolley, 195–218. Helsinki: Finnish Literature Society / SKS, 2014.

Koskinen, Inkeri. *Villi Suomen historia: Välimeren Väinämöisestä Äijäkupittaan pyramideihin*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2015.

Linna, Martti, Jorma Lagerstedt, & Erkki Palmén, toim., *Johannes Messenius: Suomen, Liivinmaan ja Kuurinmaan vaiheita, sekä tuntemattoman tekijän Suomen kronikka*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 467 (Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1988).

Saxo Grammaticus. *Saxonis Gesta Danorum*. T. 1, Textum continens. Toimittanut C. Knabe, P. Herrmann, J. Olrik, ja H. Ræder. Haunia: Levin & Munksgaard, 1931.